

примере украинской истории конца 1920-х – начала 1930-х годов в статье показано, как властные структуры при помощи искусственного культивирования чувства страха за само свое существование стремились нивелировать протестные настроения внутри социума, которые уже отчетливо обрели формы вызова. Проанализированы процессы формирования социальных групп типа "солидарности сильных", "солидарности слабых", "солидарности против".

Ключевые слова: *общественный вызов, экзистенциальная социология, группы солидарности, «солидарность сильных», «солидарность слабых», «солидарность против», экзистенциальное измерение общественных вызовов.*

EXISTENTIAL FOUNDATION OF SOCIAL TRANSFORMATION CHALLENGES AND SOLIDARITY OF SOCIAL GROUPS

V. Yatchenko, O. Oliinyk

Annotation. *The article attempts to analyze the phenomenon of social challenges by the existential foundations, as well as the processes of emergence, transformation, disappearance of one of the varieties of social groups - solidarity groups. One of existentials which is capable to producing social challenges, is Fear. On example of Ukrainian history of the late 1920th - early 1930th, the article shows how the power structure tried to neutralize the mood protest within society that have already acquired the form of the challenge. The article in the light of the impact of existential in nature regulators of social behavior (desire to obtain security guarantees for its existence , comprehension of the meaning of life and building a life meaning orientations) analyzes the processes of social groups formation such as «solidarity of strong», «solidarity of weak», «solidarity against».*

Key words: *Public challenge, existential sociology, group solidarity, «solidarity of strong», «solidarity of weak», «solidarity against», existential dimension of public calls.*

УДК 130.2 : 930.85

ТЕОРІЯ ЦИВІЛІЗАЦІЙ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ГУМАНІТАРНОЇ НАУКИ

*Т. В. Данилова, кандидат філософських наук
danilova_tv@ukr.net*

Анотація. *Зосереджено увагу на дослідженні теорії цивілізацій в контексті розвитку сучасного гуманітарного знання. Теорія цивілізацій*

© Т. В. Данилова, 2015

поєднує лінійно-стадіальні та локальні підходи до історії розвитку людства; надає можливості враховувати все різноманіття факторів, які обумовлюють людську діяльність; сприяє успішній діяльності людини в сучасному світі, сповненому глобальних суперечностей.

Ключові слова: *цивілізація, теорія цивілізацій, глобальна цивілізація, локальна цивілізація, глобалізація.*

Упродовж останніх років як саме поняття «цивілізація», так і різні теорії цивілізацій дедалі активніше використовуються у вітчизняній і зарубіжній політичній теорії, історичній і філософській науці. Сучасна людина демонструє зростання цивілізаційної самосвідомості, яка базується не на відчутті спільності походження, не на належності до єдиної держави, навіть не на загальних релігійних віруваннях. Основою цивілізаційної самосвідомості є відчуття спільності історичних традицій, колективної долі, сьогодення і майбутнього групи народів, що мають близькі культурні цінності та ідеали й висувають спільні проекти життєустрою глобального значення.

Спостерігаються дві різноспрямовані тенденції: у одних верств суспільства, унаслідок цього, загострюється інтерес до поняття «сучасна», «світова» цивілізація, а в інших – до понять «локальна», «регіональна», «національна», тобто «своя», що існує на протигагу «чужій», а тому «незрозумілій» і в чомусь «загрозливій» [6]. Ці тенденції набувають великого ціннісного навантаження, стають ідеалами соціального і культурного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі взаємодії різних цивілізаційних парадигм, дослідженню історико-цивілізаційного процесу приділило увагу багато вчених, таких як Г. В. Бонгард-Левін, Ф. Бродель, П. Бурдьє, І. Валлерстайн, Л. С. Васильєв, М. Вебер, С. Гантінгтон, Ф. Гребнер, Л. М. Гумільов, М. Я. Данилевський, Е. Дюркгейм, Б. С. Єрасов, М. Й. Конрад, А. Кребер, Л. Леві-Брюль, К. Леві-Стросс, Ю. Павленко, В. Парето, М. Т. Степанянц, Ф. Ніцше, Ф. Нортроп, П. О. Сорокін, А. Тойнбі, А. Токвіль, Л. Фробеніус, Ф. Фукуяма, О. Шпенглер, К. Ясперс. Здійснені дослідження дозволили накопичити багато інформації щодо цивілізаційних взаємодій, проте в процесі зростання і ускладнення міжцивілізаційних взаємозв'язків виникає ще більше питань, які потребують належного висвітлення.

Мета дослідження – дослідження теорії цивілізацій у контексті розвитку сучасного гуманітарного знання.

Виклад основного матеріалу. Імперативом сучасної світової політики стає взаємодія цивілізацій. У цій взаємодії проявляються суперечності, які можуть стати визначальними в XXI столітті. З одного боку, світ набуває єдності завдяки економічній, технологічній, інформаційній інтеграції [1; 2]. З іншого, посилення інтеграції веде до зростання культурної самосвідомості. Виникає конгломерат відмінних за своєю історією, традиціями, мовами, релігіями культурних соціумів, які розвиваються, взаємодіють і впливають один на одного на основі міжкультурної комунікації.

Вони відносно самостійні і, залишаючись різними, намагаються співіснувати в єдиному інформаційному просторі [4].

У цьому процесі цивілізаційна самосвідомість починає відігравати суттєву роль у політичній культурі будь-якої країни. Цивілізаційний статус країн та їх окремих регіонів виступає нині не тільки предметом наукового дослідження, але й політичних спекуляцій. Увага до кордонів поширення конфесій, які значною мірою опосередковують цивілізаційну самосвідомість, загострилася у зв'язку з передбаченою С. Гантінгтоном [3] загрозою військового зіткнення країн і регіонів, що представляють різні локальні цивілізації і, отже, по-різному ставляться до домінуючих у західному світі ліберальних цінностей, процесів модернізації та розвитку постіндустріального масового суспільства.

Стикаючись з викликами сьогодення, дослідники звертаються до цивілізаційного підходу, оскільки він дає можливість поглянути на історію людства іншими очима, побачити різні її грані й крізь цивілізаційну призму розглянути питання, поставлені сучасною епохою перед кожною країною і світом у цілому. Цивілізаційний підхід має ряд переваг, оскільки він дає перспективу нового багатовимірного бачення історії. Вивчення цивілізаційного ходу історії сприяє формуванню уявлення як про єдність, так і про різноманіття історичного процесу.

Всесвітня історія в цьому випадку постає перед нами як строката, барвиста картина варіантів розвитку людства, кожен з яких має свої переваги й вади, і жоден не є ідеальним. Історія цивілізацій – це не сходи, якими людство постійно піднімається вгору, а сяючі вершини гірського ланцюга, що, доповнюючи одна одну, утворюють величну і непорушну у своїй красі панораму.

На сучасному етапі наукового розвитку теорія цивілізацій видається найбільш плідним інструментом для інтерпретації подій, що відбуваються в нашому світі. Вона дає змогу поєднати лінійно-стадіальні та локально-регіональні підходи і перейти від моністичного пояснення явищ минулого до плюралістичного, що дозволить врахувати все різноманіття факторів, які обумовлюють людську діяльність: від економічних і технологічних до духовних. Цивілізація виступає при цьому соціокультурною спільнотою людей, об'єднаних духовною традицією, яка дає їм змогу поєднувати і вдосконалювати норми поведінки, цінності та ідеали локальних культур, матеріальну культуру, навколишнє середовище, ресурси, а також способи їх використання.

На відміну від інших спільнот людей, цивілізації, як правило, намагаються екстраполювати свої культурні принципи, і насамперед світогляд, на представників інших регіонів, створюють так звані цивілізаторські проекти, в яких намагаються втілити в життя свої власні уявлення про ідеал життєустрою. Цивілізаційна самосвідомість безпосередньо пов'язана з відчуттям себе ланкою в історичному ланцюгу народів. Теорія цивілізацій відображує віковий досвід мислителів, які прагнули побудувати логічно несуперечливий та історично достовірний образ минулого, що дає змогу орієнтуватися в сьогоденні і прогнозувати майбутнє. Вона має

наукове, культурне та світоглядне значення, здатна стати основою масової історичної свідомості, сприяти успішній діяльності людини в нашому суперечливому світі. Отже, теорія цивілізацій є перспективним напрямком розвитку гуманітарної науки.

Сучасна теорія цивілізацій намагається органічно поєднати вивчення свого і чужого, загального та особливого в історії, основних тенденцій загальносвітового розвитку, які розглядаються з точки зору досягнень і проблем сучасності, а також локальних варіантів історичного процесу, логіку яких можна зрозуміти тільки в межах світогляду і системи цінностей місцевих культур. Вона не протистоїть вивченню історії повсякденності, мікроісторії, інтелектуальної історії, а розглядає нові знання про минуле в більш широкому контексті.

Таке поєднання підходів, що реалізовується кращими серед істориків цивілізацій, відображує на теоретичному рівні співіснування двох об'єктивних тенденцій світової і, в першу чергу, сучасної історії: тенденції до універсалізації, до формування світової цивілізації і тенденції до диференціації, до усвідомлення різними народами своїх культурних особливостей і прагнення їх зберегти. Ані світ-системний підхід, який розглядає переважно глобальні аспекти історичного життя людства, ані культуроцентристські підходи, які поширюються з Європи в країни третього світу і зосереджуються на відновленні одиничності історичного факту, не здатні відобразити і врахувати обидві ці особливості сучасного історичного процесу.

Теорія цивілізацій повинна врахувати глибоку багатопланову кризу світової цивілізації, прагнення більшості народів переосмислити її досвід у межах своєї власної культурної традиції, а також взяти до уваги те, що сама криза є проявом реального існування світової цивілізації, і, відповідно, шляхи її подолання потребують збереження й розвитку глобальних соціокультурних структур і форм самосвідомості.

Для плідного розвитку сучасної теорії цивілізацій необхідно відійти як від тотального універсалізму (пізній Тойнбі А., Тоффлер Е. та ін.), так і від акцентування передусім на диференціюючих факторах (школа «Анналів», пізній Гантінгтон С. та ін.), оскільки у вищезазначених випадках загальне та особливе, лінійно-стадіальні й циклічні моделі історичного процесу протиставляються. Отже, у сферу уваги дослідника потрапляє лише невелика частина історичної реальності. Різні концепції теорії цивілізацій починають конфліктувати між собою, що змушує вченого наполягати на одній-єдиній істині, відкидаючи при цьому досягнення опонентів.

Американські дослідники Г. В. Хьюз [8] і Х. Л. Гілдерсон [7], чії роботи присвячені дослідженню аспектів повсякденного життя в процесі цивілізаційного розвитку та зародженню цивілізаційних ідей в добу Просвітництва, в середині 90-х років минулого століття надали нового імпульсу дослідженням Міжнародного товариства порівняльного вивчення цивілізацій (*The International Society for the Comparative Study of Civilizations*). Зокрема, Г. Хьюз стверджував, що уважне і глибоке проникнення в царину повсякденного життя будь-якої цивілізаційної спільноти значно покращить

та посилить порівняльний цивілізаційний аналіз. На його думку, необхідні консультації з науковцями у відповідній галузі, а якщо вони виявляться недостатніми, то лакуни повинні бути заповнені за допомогою бібліографічних оглядів або експертиз джерел інформації. Деякі цивілізації можуть проявляти суттєві відмінності у виявах повсякденного життя: різні регіони, класи, релігійні секти, вікові групи [8, с. 89–90].

Останнім часом видається та перевидається багато класичних праць із історії та теорії цивілізацій. Так, «Історію цивілізацій» в 11 томах У. та А. Дюрантів, яка публікувалася у 1935–1975 роках, було перевидано в 1993 р. і на початку XXI століття (вона існує також як електронна книга 2014 р.). Перевидання фундаментальних досліджень з історії цивілізацій – передісторія та історична етнографія, грецька цивілізація, римська цивілізація, східні цивілізації, іудео-християнська цивілізація, європейська цивілізація, що вперше були опубліковані у 20-х – 70-х роках ХХ ст. під загальною назвою «Історія цивілізацій», було розпочато в 1997 р.

Поряд із перевиданнями класичних робіт О. Шпенглера, М. Вебера, А. Тойнбі, К. Ясперса, Л. Февра, Ф. Броделя, Е. Тоффлера, М. Я. Данилевського та ін., з'являються реферативні огляди їхніх досліджень та аналітичні роботи, присвячені їхнім теоріям. Необхідною передумовою подальшого існування теорії цивілізацій є історіографічне вивчення процесу становлення й розвитку цієї теорії, мобілізація накопиченого досвіду зіставлення цінностей і норм своєї та чужих культур, різних теоретичних підходів і способів організації їх взаємодії.

Висновки. На сьогодні у світовій науці спостерігається процес синтезу лінійно-стадіальних і локальних підходів до історії цивілізацій, зокрема світ-системного підходу, історії локальних цивілізацій і мікроісторичних підходів. Треба відзначити, що навіть лінійні процеси в історії, такі як передумови модернізації у вигляді «глобальних трансформацій» (аграрна, міська революції, духовна революція «осьового часу», наукова революція), а також сама модернізація розглядаються останнім часом у нерозривному зв'язку з місцевими особливостями локальних цивілізацій [5].

Східна та західна парадигми цивілізаційного розвитку розглядаються як взаємодоповнюючі й вивчаються через аналіз особистого духовного досвіду і соціальної ролі окремих громадських діячів, які виконували подібні функції в різних соціокультурних системах [9]. Наростаюча загроза зіткнення цивілізацій може стати «лебединою піснею» людства, і для самозбереження та подальшого розвитку світової цивілізації не існує іншого виходу, крім вироблення певної стратегії, механізмів діалогу, співробітництва та партнерства цивілізацій і держав. Саме тому нагальною потребою є формування необхідних світоглядних позицій, які сприятимуть порозумінню, а не конфронтації культур.

Список літератури

1. Горбатюк Т. В. Грід-комп'ютерінг як прояв глобалізаційних процесів сучасної науки / Т. В. Горбатюк // Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Філософія. Соціологія. Політологія.». – 2012. – Т. 20, вип. 22 (2). – С. 65–71.

2. Горбатюк Т. В. Сучасне парадигмальне зрушення в фундаментальній науці: світоглядне значення / Т. В. Горбатюк // Антропологічні виміри філософських досліджень. – Дніпропетровськ, 2012. – Вип. 1. – С. 8–12.
3. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / С. Хантингтон ; пер. Т. Велимеева, Ю. Новикова. – М. : АСТ, 2003. – 603 с.
4. Danylova T. Overcoming the Cultural Differences: Parable as a Means of Intercultural Dialogue / T. Danylova // Антропологічні виміри філософських досліджень. – Вип. 3. – 2013. – С. 42–51.
5. Danylova T. Approaching the East: Briefly on Japanese Value Orientations / T. Danylova // Research Revolution: International Journal of Social Science & Management – Vol. II. – Issue 8. – 2014. – P. 4–7.
6. Danylova T. Eastern Spiritual Traditions through the Lens of Modern Scientific Worldview/ T. Danylova // Антропологічні виміри філософських досліджень / T. Danylova. – Вип. 5. – 2014. – С. 95–102.
7. Guilderson H. L. From the State of Nature to the Empire of Reason: Civilization in Buffon, Mirabeau and Raynal / H. L. Guilderson // Comparative Civilizations Review. – No 34 : Spring 1996. – P. 27–44.
8. Hewes G. W. The Daily Life Component in Civilizational Analysis / G. W. Hewes // Comparative Civilizations Review. – No 33 : Fall 1995. – P. 79–96.
9. Ito S. A Framework for Comparative Study of Civilizations / S. Ito // Comparative Civilizations Review. – No 36: Spring 1997. – P. 4–15.

ТЕОРИЯ ЦИВИЛИЗАЦИЙ КАК ПЕРСПЕКТИВНОЕ НАПРАВЛЕНИЕ РАЗВИТИЯ СОВРЕМЕННОЙ ГУМАНИТАРНОЙ НАУКИ

Т. В. Данилова

***Аннотация.** Сосредоточено внимание на исследовании теории цивилизаций в контексте развития современного гуманитарного знания. Теория цивилизаций сочетает линейно-стадиальные и локальные подходы к истории развития человечества; предоставляет возможность учитывать все многообразие факторов, обуславливающих человеческую деятельность; способствует успешной деятельности человека в современном мире.*

***Ключевые слова:** цивилизация, теория цивилизаций, глобальная цивилизация, локальная цивилизация, глобализация.*

THE THEORY OF CIVILIZATIONS AS A PROMISING STRATEGY FOR MODERN HUMANITIES DEVELOPMENT

T. Danylova

***Annotation.** This paper is focuses on the study of the theory of civilizations in the context of contemporary humanities. The theory of civilizations combines linear-stadial and local approaches to the history of humankind; provides an opportunity to take into account the diversity of the*

factors that determine human activity; contributes to successful activity in the modern world.

Key words: *civilization, theory of civilization, global civilization, local civilization, globalization.*

UDK 316.013.42

SOCIALIZATION OF PERSONALITY IN THE MODERN WORLD

***Nataliya Yemets, Phd. in Philosophy
Tamara Mazur, Phd. in Psychology
Chernihiv National University of Technology
yemets2014@gmail.com***

Annotation. *The article discusses the hierarchy of social institutions of a modern person, the importance of modern information sources to society. We analyze the information mechanism of socialization.*

Key words: *socialization, personality, information, the Internet space, respondents, behavior.*

In modern stage of society development information flows are increasing and new ways of processing information are being actualized. Information space, which develops personality, includes not only the media and the Internet but also those information and semantic structures that are formed within each institution of socialization. Multifunctionality of information sources gives the opportunity not only to absorb the flow of information but also interpret it in two ways. It is not always beneficial to the individual perception of a picture of the world in general. As a result, the individual world picture distortion may lead to behavioral deviations and asocialisation.

Being born, a person becomes a part of society; he/she is surrounded by people and is included in interaction. In the process of communication and exchanging of information a man acquires social experience that becomes an integral part of human life. S. I. Rozum [11] claims that, on the one hand, socialization is the process of assimilation of individual social experience of the society he belongs to, and , on the other hand - he/she plays an active role in reflecting and improving the system of social interaction and relationships.

A person does not only gets social experience but also interprets it selectively perceiving its most important components. During this process a person has many different social relations, becoming one of the components of a society and social world as a whole [2].

The scientific problem is to identify the institution of socialization, which has the greatest impact on a person during his/her life time.